

Kertaustuento 2 (lu04, lu05, lu06)

Aliohjelmien toteutus

Suoritin, väylä, tiedon esitys

Tyypit, Parametrit
Aktivointitietue (AT)
AT-pino
Käskeyjen suoritusyksi
Suorittimen tilat
Poikkeukset ja keskeytykset
Kokonaisluvut
Liukuluvut
Muut tiedot

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 1

Parametrit ja paluuarvo

- Muodolliset parametrit
 - määritelty aliohjelmassa `ohjelmointihetkellä`
 - tietty järjestys ja tyyppi
 - paluuarvot
 - käsittely hyvin samalla tavalla kuin parametreillekin
- Todelliset parametrit ja paluuarvo
 - todelliset parametrit sijoitetaan muodollisten parametrien paikalle kutsuhetkellä suoritusaikana
 - paluuarvo saadaan paluuhetkellä ja sitä käytetään kuten mitä tahansa arvoa

Tulosta (int x, y)
Laske(int x): int

Tulosta (5, apu);
x = Laske(y+234);

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 4

Luento 4

Aliohjelmien toteutus

Tyypit
Parametrit
Aktivointitietue (AT)
AT-pino
Rekursio

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 2

Parametrityypit

- Arvoparametri
 - välitetään parametrin arvo (eli sen kopio) kutsuhetkellä
 - arvo voidaan lukea
 - alkuperäistä arvoa ei voi muuttaa, mutta arvon kopiota voi muuttaa
- Viiteparametri
 - välitetään parametrin osoite
 - arvo ja osoite voidaan lukea, arvoa voi muuttaa
- Nimiparametri
 - välitetään parametrin nimi
 - nimi (merkkijono) kuvataan arvoksi kutsuhetkellä
 - semantiikka määräytyy vasta kutsuhetkellä

Swap(i, k); Swap(i, T[i]);

```
tmp = i;
i = T[i];
T[i] = tmp; # ?
```

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 5

Aliohjelmatyypit

- Korkean tason ohjelmointikielen käsitteet
 - aliohjelma, proseduuri
 - parametrit
 - funktio
 - parametrit, paluuarvo
 - metodi
 - parametrit, ehkä paluuarvo
- Konekielen tason vastaavat käsitteet
 - aliohjelma
 - parametrit ja paluuarvo(t)

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 3

Aliohjelmien toteutuksen osat

- Paluuosoitte
 - kutsukohtaa seuraava käskyn osoite
- Parametrien välitys
- Paluuarvon välitys
- Paikalliset muuttujat
- Rekistereiden allokointi (varaus)
 - kutsuvalla ohjelman osalla voi olla käytössä rekistereitä, joiden arvon halutaan säilyä!
 - pääohjelma, toinen aliohjelma, sama aliohjelma, metodi, ...
 - käytettyjen rekistereiden arvot pitää aluksi tallettaa muistiin ja lopuksi palauttaa ennalleen

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 6

Aktivointitietue

(activation record, activation frame)

int funcA (int x,y);

- Aliohjelman toteutusmuoto (ttk-91)
 - funktion paluuarvo (tai kaikki paluuarvot)
 - kaikkien (sisäänmeno- ja ulostulo-) parametrien arvot
 - paluuosoite
 - kutsukohdan aktivointitietue FP
 - kaikki paikalliset muuttujat ja tietorakenteet
 - aliohjelman ajaksi talletettujen rekistereiden alkuperäiset arvot

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 7

KJ-palvelun kutsu (proseduraalisesti)

(kesk.)

- Samalla tavalla kuin aliohjelman kutsu
 - CALL käskyn asemesta SVC
- Tila paluuarvolle?
- Parametrit pinoon vai rekistereissä?
- SVC kutsu
 - Kutsuttavan rutiinin numero operandina
- IRET paluu
- Paluuarvo (OK, virhe) pois pinosta tarkistusta varten

```
fOK = ReadBlock (fp, 64)
...
PUSH SP, =0 ;paluuarvo
PUSH SP, =FileBuffer
PUSH SP, CharCnt
PUSH SP, FilePtr

SVC SP, =ReadFile

POP SP, R1
JNZER R1, FileTrouble
...
```

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 10

Aktivointitietueiden hallinta

- Aktivointitietueet (AT) varataan ja vapautetaan dynaamisesti (suoritusaikana) pinosta (muistista)
 - SP (=R6) osoittaa pinon pinnalle
- Aktivointitietuepino
 - FP (R7) osoittaa voimassa olevan AT:n sovittuun kohtaan (ttk-91: vanhan FP:n osoite)
- Pinossa olevaa AT:tä rakennetaan ja puretaan käskyillä:
 - PUSH, POP, PUSH, POPR
 - CALL, EXIT (SVC, IRET)

Talleta R0-R5 pinoon

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 8

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 11

Aliohjelman käytön toteutus

- Toteutus jaettu eri yksiköille
 - Kutsuva rutiini**
 - varaa tilaa paluuarvolle pinosta
 - laita parametrit (arvot tai osoitteet) pinoon
 - talleta vanha PC ja FP, aseta uudet PC ja FP
 - CALL käsky**
 - varaa tilaa paikallisille muuttujille
 - talleta käytettävien rekistereiden vanhat arvot pinoon
 - Kutsuttu rutiini**
 - (itse aliohjelman toteutus – varsinainen työ)
 - palauta rekistereiden arvot
 - vapauta paikallisten muuttujien tila
 - EXIT käsky**
 - palauta PC ja FP
 - vapauta parametrien tila
 - Kutsuva rutiini**
 - ota paluuarvo pinosta

prolog

epilog

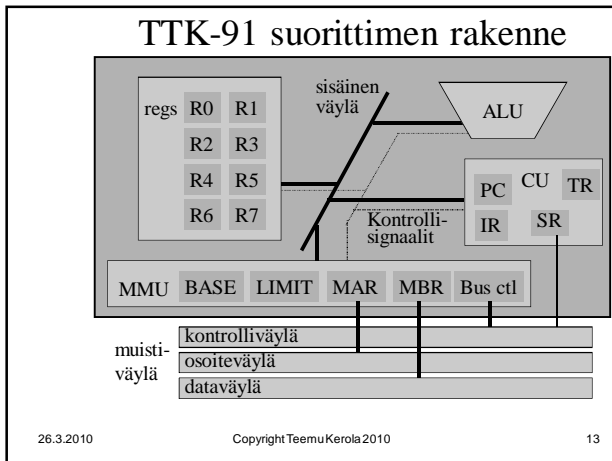
26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 9

Luento 5

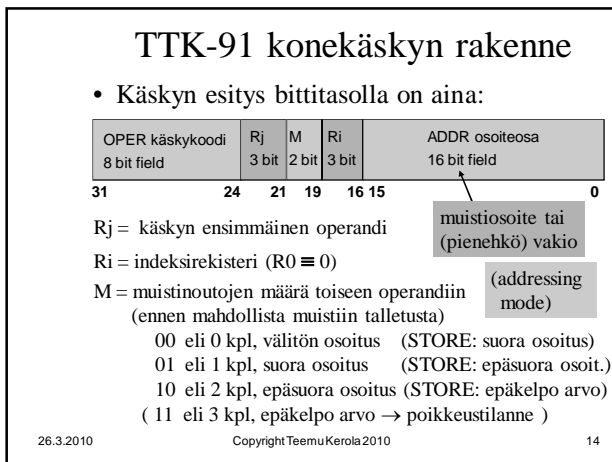
Suoritin ja väylä

Suorittimen rakenne
 Väylän rakenne
 Käskyjen suoritusyksi
 Suorittimen tilat
 Poikkeukset ja keskeytykset
 TTK-91:n ja simulaattorin rakenne

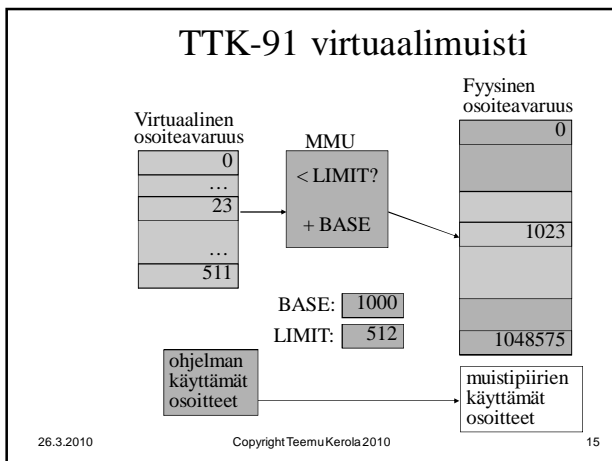
26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 12

- ### Virtuaalimuistin osoitteenmuunnos menetelmiä
- Kanta- ja rajarekisteriin perustuva
 - base ja limit rekisterit (esim. ttk-91, 8086, ...)
 - Sivuttava
 - sivutaulut
 - virtuaaliavaruus jaettu saman kokoiisiin sivuihin
 - Segmentoituva
 - virtuaaliavaruus jaettu ohjelman mukaan erillisiin eri kokoiisiin segmentteihin
 - koodi segmentti, data segmentti, ...
- 26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 16

- ### Keskeytysten käsittely
- Jokainen mahdollinen keskeytystyyppi on ennalta tunnettu, eli mitään todella yllättävää ei tapahdu
 - Jokaiselle keskeytystyypille on oma käyttöjärjestelmän tuntema keskeytyskäsitteilyrutiini (interrupt handler)
 - Jokaisen käskyn suorituksen jälkeen tarkistetaan keskeytysten olemassaolo SR:stä ja haaraututaan keskeytyskäsitteilyrutiiniin tarvittaessa
 - joskus keskeytykset on estetty (ttk-91:ssä SR:n bitti D)
 - paluu käsitteilyrutiinista ”return-from-interrupt-handler” käskyllä (esim. IRET, tms)
 - ”Yllättävä aliohjelmakutsu”
- 26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 17

- ### Keskeytyskäsitteily (kesk.)
- Osa käyttöjärjestelmää
 - Ennen keskeytyskäsitteilyrutiiniin hyppäämistä asetetaan suoritin ja MMU etuoikeutettuun käyttöjärjestelmätilaan (supervisor state)
 - SR:n bitti P on päällä => etuoikeutettu tila eli (P = Priviledged) käyttöjärjestelmä tila
 - käyttöjärjestelmätilassa saa viitata mihin tahansa kohtaan muistia (MMU: BASE=0, LIMIT=”hyvin iso”)
 - käyttöjärjestelmätilassa saa käyttää kaikkia konekäskyjä (esim. IRET tai ClearCache)
 - Käsitteilyrutiinista paluun yhteydessä MMU:n tila ja suorittimen tila asetetaan ennalleen
- 26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 18

Suorittimen tilan muuttaminen

- Käyttäjätila → etuoikeutettu tila
 - keskeytys tai suora KJ:n palvelupyyntö (SVC käsky)
 - keskeytyskäsitteijä tarkistaa onko (oliko) oikeutta tilan vaihtoon (interrupt handler)
- Etuoikeutettu tila → käyttäjätila
 - etuoikeutettu konekäsky "return from interrupt handler" esim. IRET (Pentium II)
 - palauttaa kontrollin keskeytyneeseen kohtaan ja suorittimen tilan keskeytystä edeltäneeseen tilaan

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

19

TTK-91 koneen simulaattori

- Tavallinen Javalla kirjoitettu ohjelma
- TTK-91 koneen osat tietorakenteina
 - rekisterit, MMU, CU, muisti
- Simuloi käskyjen suoritusyksiä käsky kerrallaan
- Toteuttaa myös TTK-91 koneen käyttöjärjestelmän osat osana tavallista ohjelmaa
 - assembler kääntäjä, lataaja, debugger, kesk. käsittelijät
- Graafinen käyttöliittymä

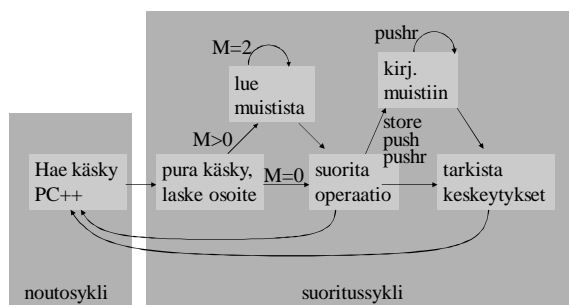
Ks. Processor.java Titokoneen koodissa

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

22

TTK-91 Nouto- ja suoritusyksi vielä vähän tarkemmin (kesk.)

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

20

TTK-91 käskyn suoritusyksi

```

hae käsky simuloidusta muistista      IR = mem[PC]
pura käsky osiin (OPER, Rj, M, Ri, ADDR) ja
laske osoiteosan arvo TR (ADDR tai regs[Ri]+ADDR)
ADDR = IR mod 32768   TR = regs[Ri] + ADDR
tee tarvittava määrä (M) operandin
hakuja muistista rekisteriin TR      TR = mem[TR]

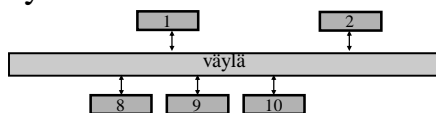
valitse aliohjelma operaatiokoodin (OPER) perusteella
if (opcodeOK[OPER] = FALSE) then SR.U = 1;
simuloi konekäskyn suorituksen muutokset
rekistereihin (R0...R7, SR, PC, MAR, MBR)
ADD Rj, M ADDR(Ri) => regs[Rj] += TR;
lopetä suoritus jos SVC tai keskeytys   SR.O = ...
    
```

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

23

Väylät

- Kullakin laitteella oma osoite
- Yksi lähettää, kaikki kuulevat, vain "oikea" laite vastaanottaa
- Paljon erilaisia
- Lähellä suoritinta

Lisää tietoa? Tietokoneen rakenne -kurssi

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

21

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

24

Luento 6 Tiedon esitysmuodot

Lukujärjestelmät
Kokonaisluvut
Liukuluvut
Merkit, merkkijonot
Totuusarvot
Kuvat, äänet, hajut(?)

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

25

Suorittimen ymmärtämä tieto

- Kaikki tieto koneessa on koodattuna biteiksi
- Muistissa voidaan esittää kaikki tieto millä tahansa sovitulla esitystavalla (koodauksella)
- Suoritin osaa tehdä operaatioita joillakin esitystavoilla koodatuille tiedoille
 - kokonaisluvut ja liukuluvut (lähes aina)
 - totuusarvot, merkit ja merkkijonot (joskus)
 - kuvat ja äänet (ei yleensä ellei erikoistunut suoritin)
 - hajut (ei vielä)
- Muiden tietojen käsittely tapahtuu ohjelmallisesti
 - esim. merkkejä (merkkien esitysmuotoa) voidaan käsitellä kokonaislukuoperaatioilla ja aliohjelmilla

TTK-91:
kokonaisluvut

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

28

Tiedon tyypit

- Kommunikointi ihmisen kanssa
 - kuva, ääni, merkit, ...
- Laitteiston sisäinen talletus
 - kuvaformaattit, ääniformaatit, pakkausstandardit, ...
 - kokonaisluvut, liukuluvut, merkit, merkkijonot
 - ohjelmat
- Suorittimen omana lajinaan ymmärtämät tyypit
 - on olemassa konekäskyjä tälle tietotyypille
 - kokonaisluvut
 - liukuluvut (useimmat suorittimet nykyään)
 - totuusarvot (jotkut suorittimet)
 - merkit (jotkut suorittimet)
 - konekäskyt

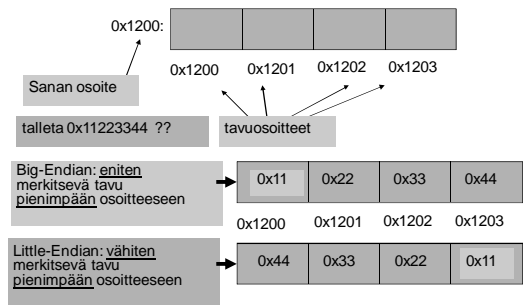
26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

26

Big vs. Little Endian

- Miten monitavuiset arvot talletetaan?

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

29

Tiedon esitys

- Kysymys: miten esittää eri tyypisiä tietoja?
- Vastaus: koodataan ne biteiksi
 - kaikki tieto on koneessa biteinä
- Kaikelle käsitellylle tiedolle on omat koodausmenetelmänsä
 - kaikkia koodausmenetelmiä ei ole standardoitu
 - samalla tietotyypille voi olla useita koodausmenetelmiä
 - kokonaisluvut, liukuluvut, merkit, merkkijonot, kuvat, ...
 - ongelma: ymmärtävätkö koneet toisiaan?
 - tiedon esitysmuotoa voidaan joutua muuttamaan, kun tietoa siirretään koneelta toiselle

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

27

Negatiiviset luvut

- Etumerkkibitti erikseen
 - arvo talletus: +57 = 0011 1001
 - sign bit = MSB = most significant bit
- Yhden komplementtiesitys
 - luku: -57 = 1011 1001 talletusmuoto
 - "sign" bit
- **Kahden** komplementtiesitys
 - -57 = 1100 0111
 - "sign" bit
 - +1
- Vakiolisäys
 - Esim lisää 127 ($=2^8 - 1$)
 - yleensä: 2 bititkin -1
 - Talleta etumerkittömänä
 - -57 = 0100 0110
 - -57 + 127 = 70
 - +57 = 1011 1000
 - +57 + 127 = 184

26.3.2010

Copyright Teemu Kerola 2010

30

IEEE 32-bit FP Standard (kesk.)

1/8 = 0.1250
1/16 = 0.0625
0.1875

“+” “15” “0.1875” = “0.0011”
sign exponent mantissa or significand

- 23 bittiä mantissalle, siten että ...

- 1) Binääripiste (.) on heti ensimmäisen bitin jälkeen
- 2) Mantissa on normalisoitu: vasemmanpuolimmainen bitti on 1
- 3) Vasemmanpuolimmaista (eniten merkittävä) bittiä (1) ei talleteta (implied bit, piilobitti)

mantissa eksponentti

0.0011 “15”
1.1000 “12”
1000 “12”

24 bitin mantissa!

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 31

Maku, haju, tunto ja muu data (kesk.)

- Tähtien kirkkaus, hajut, veneen tyyppi, tunteen palo,
- Toteutus sovelluskohtaisesti, ei vielä yleisiä standardeja
 - kokonaisluvut (diskreetti data)
 - liukuluvut (jatkuva data)
- Ei omia konekäskyjä, manipulointi omilla aliohjelmilla

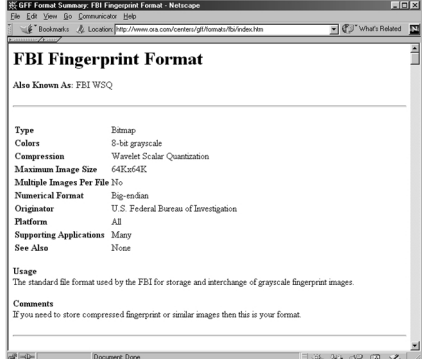
26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 34

UCS ja Unicode

- UCS - Universal Character Set
- Samat merkistöt, eri standardit
- 2 tavua eli 16 bittiä per merkki
 - 65536 merkkiä koko maailmassa käytössä oleville n. 200000 symbolille
- Kontrollimerkit
 - 0x0000-001F and 0x0080-009F
 - 0x007F = DELETE, 0x0020 = SPACE
- UCS:ssä myös 8-bittiset koodi ”rivit”
 - eri alueille tai tarkoituksiin (zone) omat 8-bittiset koodinsa

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 32

-- Luennon 6 loppu --

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2003 35

Merkkijonot

- Yleensä peräkkäin talletettu joukko tavuja
- Lisäksi tarvitsee jollain tavalla koodata merkkijonon pituus
 - laitetaan loppuun erikoismerkki, tai
 - C-kieli: '\0' = 0x00
 - toteutetaan tietueena

20 "Ei yleensä nyt enää!"

pituus merkkijono
 - ei omia konekäskyjä, manipulointi aliohjelmilla
 - kokonaisluku- ja bittimanipulointikäskyt
 - joissakin koneissa ”strcpy” ja ”strcmp” konekäskyt

26.3.2010 Copyright Teemu Kerola 2010 33